

DOM OM KAPITALISERINGSRENTEN – KREUTZER-SAKEN

Oslo, 4. februar 2015

Advokat Christian Lundin, Advokatfirmaet Ness Lundin DA

1. Innledning

2. Sakens bakgrunn – faktum
3. Oversikt problemstillinger
4. Høyesteretts syn på den generelle kap. renten
5. Høyesteretts syn på spm. om det var grunnlag for spes. kap rente i vergemålstilfellene
6. Uavklarte spørsmål
7. Konsekvenser – økonomi m.v.
8. Avslutning – diskusjon

2. Sakens bakgrunn

- Annelin Kreutzer, født 14. mai 1987. Student. Planer om å studere jus, men hadde ikke søkt om opptak på jusstudiet.
- Ulykke – påkjørt av bil 17. desember 2007.
- Alvorlige hjerneskade med lammelser.
- 100 % medisinsk og ervervsmessig uførhet.
- Faren, Espen Johnsen, oppnevnt som verge.
- Bodde på ulykkestidspunktet i egen leilighet i Tromsø på ca. 115 kvm. med sønn på 4 år, og leide ut deler av leiligheten til tre venninner. Ingen planer om å flytte.
- Etter ulykken; Flyttet 16. juni 2009 til en omsorgsbolig på ca. 70 kvm i tillegg til garasje og fellesarealer på Seminaret i Tromsø.
- Bygde egen bolig i Tromsø der hun bor annenhver uke sammen med sin sønn og to foreldre. Kostand ca. kr 17 millioner. Innflytting i september 2012.

2. Prosess – historikk

- Bilansvarsselskapet utbetalte sommeren 2009 erstatning på kr 3 253 198 og anså saken for avsluttet.
- Stevning 17. oktober 2011.
- Nord-Troms tingretts dom av 3. april 2013; Tilleggserstatning på kr 6 247 865, og Kreutzer tilkjent saksomkostninger med kr 695 821.
- Anke fra Kreutzer 2. mai 2013. Motanke fra Aioi.
- Møte mellom partene 18. september 2013; Kreutzers forslag om å løse saken på kr 20 millioner.
- Hålogaland lagmannsretts dom av 30. januar 2014; Tilleggserstatning på kr 4 886 679 og Kreutzer tilkjent saksomkostninger for tingretten med kr 730 110. Ikke tilkjent saksomkostninger for LR.
 - Kr 140 000 pr. år for fremtidige utgifter, totalt kr 2 699 000, erstatning for påførte utgifter kr 3 121 107, hvorav kr 2 100 000 for bolig, erstatning for fremtidig inntektstap med kr 3 000 000 etter fradrag på kr 500 000 i utbetalt uførepensjon i periode hun ville studert, skatteulempe 25 %, kr 1 424 800, mènnerstatning kr 1 383 288, og avkortning på 30 %.

2. Prosess – historikk

- Anke til Høyesterett 3. mars 2014.
 - Tema; Kap. rente , fradrag for utbetalt uførepensjon i studietiden, og skatteulempe. Motanke fra Aioi på SU.
- Henvisningsbeslutning 9. mai 2014.
- Aioi utbetalte idømt erstatning av LR på kr 4 866 679 og saksomkostninger for TR.
- Omfattende diskusjon om valg av sakkyndige og mandat til disse.
- Høyesteretts kjennelse 20. juni 2014. Oppnevning av prof. Thore Johnsen, NHH, prof. Steinar Holden, UIO og prof. Espen Moen, UIO.

2. Prosess – historikk

- Behandling i storkammer – 11 dommere.
- Ankeforhandling 28.-31. oktober 2014.
- Høyesteretts dom av 12. desember 2014.
- Tilleggserstatning på kr 966 443 og saksomkostninger for LR og Høyesterett på til sammen kr 2 927 182.
- Total erstatning kr 9 106 338. Totale omkostninger kr 3 657 292.

3. Oversikt over problemstillinger

Kapitalisering; Fastsette den årlige likviditetsmessige fordel ved å få pengene før inntekten ville kommet eller utgiften oppstår.

Relevant for:

- Fremtidig inntektstap
- Fremtidige utgifter
- Menerstatning

3. Oversikt over problemstillinger

- a) Skal kapitaliseringsrenten beskytte mot inflasjon dvs en nominell eller realrente? – **rettslig spørsmål**
- b) Skal det tas hensyn til forventet reallønnsvekst ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten? – **rettslig spørsmål**
- c) Skal det tas hensyn til usikkerhet knyttet til om inntekt uten skaden ville inntrådt ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenten? (inntektsusikkerhet og aktuarisk risiko) – **rettslig spørsmål**

3. Oversikt over problemstillinger

d)Hvilke investeringsalternativ er aktuelle ? Avkastning utover det den helt sikre investering (statsobligasjoner, bankplassering) er betaling for en risiko (risikopremie). Hvilken risiko skal skadelidte pålegges å ta? (risikoprofil)

– **rettslig spørsmål**

e)Hva skal den generelle kapitaliseringsrenten være i lys av de overnevnte rettslige vurderingene? – **mer et**

fagøkonomisk spørsmål

f)Grunnlag for en særskilt kapitaliseringsrente fordi skadelidte har begrensede investeringsalternativ? –

rettslig spørsmål

4. Høyesteretts syn på den generelle kap.renten

- Avsnitt 67-101
- Realrente; (74); *Kapitaliseringsrenten må baseres på en realrente, altså enkelt sagt antatt nominell rente i erstatningsperioden minus forventet inflasjonsrate i samme periode.*
- Tapsbegrensningsplikt; (75); *Det vil også være delte meninger om hvordan skadelidte bør investere beløpet for å oppfylle sin tapsbegrensningsplikt. Investeringsvalget – hvor stor risiko som tas – har betydning for hvilken avkastning som kan forventes oppnådd, både nominelt og reelt*

4. Høyesteretts syn på den generelle kap.renten

- Kompensasjon for reallønnsvekst må tas inn ved fastsettelsen av inntekt uten skaden; (79); *Etter mitt syn er det i så fall det man måtte gjort.*
- Usikkerhet omkring inntekt uten skaden, om skadelidte ville gjennomført utdanning, stått i arbeid frem til pensjonsalder m.v. må tas inn ved fastsettelsen av inntekt uten skaden; (83) *Jeg er enig med sakens parter i at aktuarisk risiko og inntektsusikkerhet ikke skal spille inn ved fastsetting av kapitaliseringsrenten.*

4. Høyesteretts syn på den generelle kap.renten

- Foreløpig oppsummering; (84); *Det avgjørende for kapitaliseringsrenten blir da hvilken gjennomsnittlig realavkastning, altså nominell avkastning minus inflasjon, som kan oppnås ved forvaltning av et erstatningsbeløp om man ser flere tiår frem i tid.*
- Fastsettelse av kap.renten – innretningsplikt – hvor stor risiko må skadelidte ta ? Avsnitt 87-100

4. Høyesteretts syn på den generelle kap.renten

- De tre rettsoppnevnte sakkyndige; 80 % i norske statsobligasjoner, 10 % i norske aksjer, og 10 % i utenlandske aksjer fordi Kreutzer bare har kapitalen sin å leve av resten av livet.
- De sakkyndige; antatt realavkastning i et femti års perspektiv på 2-3 % men enighet om at den vil være lavere de første årene (88)

4. Høyesteretts syn på den generelle kap.renten

- *(98); I tråd med gjeldende rett siden Ølberg-dommen mener jeg på denne bakgrunn at det må legges til grunn en bredere sammensatt portefølje enn de tre rettsoppnevnte sakkyndige har lagt til grunn.*
- *(99); Når det gjelder anslaget for fremtidig avkastning av en slik noe mer risikoutsatt portefølje, er det primært et spørsmål om faktum som krever økonomisk, ikke juridisk, innsikt. Det er likevel av betydning at det vil komplisere og fordyre erstatningsoppgjørene dersom den generelle kapitaliseringsrenten til stadighet skulle justeres av domstolene. ...Om kapitaliseringsrenten i stedet ble fastsatt ved lov eller forskrift, ville man kunne ha en mer fleksibel ordning..*
- *Konklusjon; 4 %*

5. Grunnlag for lavere kap. rente fordi Kreutzer var under vergemål ?

- Kreutzers prinsipale anførsel
- Bakgrunnen for problemstillingen
- Vergemålsloven av 1927
- Vergemålsloven 26. mars 2010 nr. 9, trådte i kraft 1. juli 2013
- Vergemålsloven § 48; Finansielle eiendeler forvaltes av Fylkesmannen
- Vergemålsloven § 51; Skal plasseres i bank
- Forarbeider – OT.Prp. Nr 110 (2008-2009); Skal plasseres i bank
- Vergemålsforskriften av 15.02.2013 nr. 201 §§ 25 og 26; Beløp over 2 G forvaltes av Fylkesmannen og plasseres på konti fremforhandlet av Fylkesmannen

6. Grunnlag for lavere kap. rente fordi Kreutzer var under vergemål ?

Flertallet (syv dommere); Avsnitt 102-123

(113) Det helt sentrale moment i denne sammenheng er etter mitt skjønn at den generelle kapitaliseringsrenten er ment å være nettopp det – generell. Forutsetningen er altså at den skal komme til anvendelse også i saker hvor konkrete omstendigheter tilsier at man neppe vil oppnå en realavkastning på – om mitt syn legges til grunn – på fire prosent. For den enkelte skadelidte vil det være en mager trøst at begrensingene er av faktisk snarere enn rettslig art.

6. Grunnlag for lavere kap. rente fordi Kreutzer var under vergemål ?

(114) Det bærende hensynet bak dette er forutberegnelighet: Dette gir en enkel regel som legger forholdene til rette for minnelige løsninger, og forebygger konflikt. Dette hensynet gjør seg gjeldende med særlig tyngde i erstatningsretten.

6. Grunnlag for lavere kap. rente fordi Kreutzer var under vergemål ?

(121) Både de avrgrensningsspørsmålene som oppstår, og de rimelighetsvurderingene som man må ta standpunkt til, tilsier etter mitt syn at det må bli opp til lovgiver å ta stilling til om det bør gjelde en egen kapitaliseringsrente for midler som fylkesmannen forvalter i henhold til vergemålsloven.

6. Grunnlag for lavere kap. rente fordi Kreutzer var under vergemål ?

Mindretallet (fire dommere); Avsnitt 157-172

Hensynet til forutberegnelighet og lik sats for alle vs. grunnprinsippet om full erstatning.

« (163) Jeg tar utgangspunkt i grunnprinsippet i skadeserstatningsloven § 3-1 om at den skadelidte skal ha full erstatning for sitt individuelle tap. Videre minner jeg om at valg av kapitaliseringsrente er et utslag av tapsbegrensingsplikten. For meg er det et viktig utgangspunkt at en rettslig plikt som tapsbegrensingsplikten, ikke bør rekke lenger enn den rettslige tapsbegrensingsmuligheten. I motsatt fall vil ikke den skadelidte får full erstatning «

6. Lavere kap. rente ved vergemål ?

- (165). Rettslig avskåret fra å plassere erstatningen i aksjer og dermed rettslig forhindret fra å få den avkastningen som forventes ved beregningen av den alminnelige kapitaliseringsrenten...Denne gruppens midler skal som hovedregel plasseres i bank.
- (167). Forsvarlig å legge til grunn en realavkastning på 3 %.
- (168). *« En kapitaliseringsrente på fire prosent for dem som er underlagt ordningen med tvungen forvaltning av midlene, vil innebære en systematisk undererstatning for denne gruppen sett i forhold til kravet om full erstatning »*
- (170) *« Uansett mener jeg at retts tekniske hensyn ikke bør kunne begrunne en løsning som for en hel gruppe vil samsvare dårlig med lovens siktemål om full erstatning »*
- (171) *»...Siden spørsmålet ikke er kommentert i forarbeidene, er det snarere grunn til å tror at lovgiverne ikke har tenkt på spørsmålsstillingen »*

7. Uavklarte spørsmål

Reallønnsvekst; kan legges inn enten ved fastsettelse av hypotetisk inntekt uten skaden eller ved kap. renten (ekvivalent, jf. Rt. 1994 s. 557 og Rt. 2007 s. 1354).

Avsnitt 79 – må trekkes inn ved fastsettelse av inntekt uten skaden, men var ikke tatt hensyn til ved fastsettelse av inntekt uten skaden (80).

Gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst i perioden 1987 – 1991; årlig 0,5 %.

Gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst i perioden 1993 – 2003; 2,3%

7. Reallønnsvekst

(81) « Om det ved personskaderstatning for fremtidig inntektstap generelt er rettslig adgang til å kreve kompensasjon for reallønnsvekst, har partene i liten grad gått inn på....Når spørsmålet om det rettslige grunnlaget for en slik kompensasjon ikke er prosedert og belyst, finner jeg etter omstendighetene ikke grunn til å ta stilling til spørsmålet....»

7. Reallønnsvekst

- Loven – skl. § 3-1
- Forarbeider
- RP – Rt. 1993 s. 1547; Ikke grunnlag
« for å anta at man står overfor en reallønnsvekst som kan ha betydning for erstatningsutmålingen »
- Etterarbeider. NOU 2011:16 s. 57; *« Etter rettspraksis er det ikke utelukket å legge til grunn at skadelidte skal få del i en fremtidig reallønnsvekst.... »*

7. Reallønnsvekst

Teori; Lødrup 2009 s. 489; « Etter mitt syn er en reallønnsstigning gjenstand for erstatning dersom det i fremtiden skulle være grunnlag for det. I lovforarbeidene gis det klart uttrykk for at skadelidte ikke skal ha noen andel av velstandsutviklingen. I Rt. 1993 s. 1538, « Horseng », tar Høyesterett ikke stilling til om dette er å anse som gjeldende, idet det under enhver « omstendighet er tale om et så lite tillegg at det ikke vil ha praktisk betydning i en totalvurdering ». Det står for meg lite tvilsomt at uttalelsen i forarbeidene ikke fortjener tilslutning. «

8. Konsekvenser av dommen – økonomi m.v.

- Økning i erstatningsutbetalingene på ca. 25-30 %.
- Uttalelse fra avdelingsdirektør Anne-Mette Gulaker, NPE, datert 24.09.2014; økning på ca. kr 95 millioner i året
- Uttalelse fra sjefsaktuar Kari S. Mørk, Finans Norge, datert 26.09.2014; økning på ca. kr 500 millioner i året.

9. Avslutning – diskusjon

- Kap. renten skal stå fast i lang tid (99)
- Forholdet til lovgiver (igjen); Hvis kap. renten hadde blitt fastsatt ved lov eller forskrift vill man kunne ha en mer fleksibel ordning (99)
- Legger til grunn at en ikke uvesentlig del av erstatningen skal plasseres i aksjer. (60 % aksjer dersom gjennomsnittlig anslag fra de sakkyndige til grunn). Tapsbegrensningsplikt.
- Uansett; realistisk med en realavkastningsforventning på 4 % når det forutsettes at skadelidte skal ta en liten risiko ved plassering av erstatningen ?
- Sikkert at de med kort tapsperiode fra nå vil få en underkompensasjon. Grunnprinsipp om full erstatning

9. Avslutning – diskusjon

- Den egentlige begrunnelsen ?; (100):*Fra et domstolsperspektiv kan denne usikkerheten tilsi forsiktighet med å gjøre store endringer i forhold til dagens rettstilstand.*
- Enighet om at det er rettslige begrensninger for de som står under vergemål, men viktigere å fastsette en generell kap. rente.
- Hvem « vant » ?. Fast praksis i over 20 år på 5 % ble endret. Årlig merkostnad på flere hundre millioner kroner vs. faren for lavere kap. rente enn 4 %.

DOM OM KAPITALISERINGSRENTEN – KREUTZER-SAKEN

Oslo, 4. februar 2015

Advokat Christian Lundin, Advokatfirmaet Ness Lundin DA